

Моральнісні виміри психосоціальної тотожності особистості

Морщакова О. С., Тернопільський національний економічний університет

У запропонованому дослідженні з'ясовуються питання сутності процесів психосоціального само-визначення особистості, тематика проблеми актуалізує феномен ідентичності у єдності соціального та індивідуального аспектів.

Розкрито значення процесів психосоціального розвитку, які ототожнюються для індивіда з процесами самоідентифікації, що характеризуються наявністю інтенцій (намірів) людини у зверненні до обривів світу зовнішнього й проектування «образу себе» в умовах цього світу і виражаються в багатьох аспектах життєтворення. У роботі зазначено, що ціннісно-сміслові позиції особистості детермінують розвиток важливих якостей внутрішньо-духовної структури особистості, безпосередньо впливають на розвиток свідомості і вітальних поведінкових моделей особистості. Наголошено, що найвищим досягненням людини у творенні ідентичності, у процесах самоздійснення й самопредставлення в світі культури й громадського життя є моральнісна самоідентифікація як прояв усвідомленого обов'язку та відповідальності особистості у площині соціального самовираження.

Доведено, що моральнісний контекст процесів самоактуалізації у сучасному соціальному світі полягає в розвитку таких психологічних складників системи особистості, які дозволять індивіду в майбутньому стати суб'єктом діяльності. До таких психологічних передумов віднесено: усвідомленість автономії власного «Я», відчуття внутрішньої свободи і відповідальності, сформованість критичного мислення, вміння моделювати бажані життєві ситуації, прагнення осмислених дій, вибору позицій, вчинкових рішень, здатність до рефлексивного аналізу, спрямованість до співробітництва, соціального волевиявлення.

У статті зроблено акцент на етичних проблемах і задачах, які стоять перед людиною у сучасному світі.

Ключові слова: психосоціальний розвиток; особистість; соціалізаційні впливи; культура; культурологія; ідентифікація; мораль; моральнісна само ідентифікація; цінності; смисли

Moral measurements of psychosocial identity of the person

Morshchakova O. S., Ternopol National Economic University

In the proposed study the questions of the essence of the processes of psychosocial self-identification of the person are clarified, the theme of the problem actualises the phenomenon of identity in the unity of social and individual aspects.

The significance of processes of psychosocial development, which are identified for the individual with the processes of self-identification, are characterized by the presence of intentions (intentions) of a person in accessing the horizons of the external world and designing the «image of himself» in the conditions of this world and expressed in many aspects of life-formation. The paper states that the value-semantic positions of the individual determine the development of important qualities of the internal-spiritual structure of the individual, directly affect the development of consciousness and the welcome behavioral models of personality. It is emphasized that the highest achievement of a person in the creation of identity, in the processes of self-realization and self-representation in the world of culture and social life is the moral self-identification as a manifestation of conscious responsibility and responsibility of the individual in the plane of social expression.

It is proved that the moral context of the processes of self-actualization in the modern social world consists in the development of such psychological components of the system of personality, which will allow the individual in the future to become the subject of activity. Such psychological assumptions include: awareness of the autonomy of the self, the feeling of inner freedom and responsibility, the formation of critical thinking, the ability to model the desired life situations, the desire for meaningful actions, the choice of positions, practical decisions, the ability to reflexive analysis, the focus on cooperation, social expression of will.

The article focuses on the ethical problems and problems facing a person in the modern world. Ethical values serve as a normative framework for sensory-minded and pragmatic human actions. In the value-semantic consciousness of a modern person dominated by the interests of subjective-pragmatic nature, and the process of emotion formation is accompanied by the search, design and reconstruction of emotional images that are adequate to the epoch of modernity.

Keywords: psychosocial development; personality; socialization influences; culture; culturology; identification; morality; moral identification; values; meanings

Нравственные измерения психосоциального тождества личности

Морщакова О.С., Тернопольский национальный экономический университет

В предложенном исследовании ставятся вопросы сущности процессов психосоциального самоопределения личности, тематика проблемы актуализирует феномен идентичности в единстве социального и индивидуального аспектов. Раскрыто значение процессов психосоциального развития, которые отождествляются для индивида с процессами самоидентификации, характеризующиеся наличием интенций (намерений) человека в обращении к внешнему миру и проектировании «образа себя» в условиях этого мира, что выражается во многих аспектах жизнестворчества.

В работе отмечено, что ценностно-смысловые позиции личности детерминируют развитие важных качеств внутренней духовной структуры личности, непосредственно влияют на развитие сознания и витальных поведенческих моделей личности. Подчеркивается, что наивысшим достижением человека в создании идентичности, в процессах самореализации и самопредставления в мире культуры и общественной жизни, является нравственная самоидентификация как проявление осознанного долга и ответственности личности в плоскости социального самовыражения.

Доказано, что нравственный контекст процессов самоактуализации в современном социальном мире заключается в развитии таких психологических составляющих системы личности, которые позволят индивиду в будущем стать субъектом деятельности. К таким психологическим предпосылкам отнесены: осознанность автономии собственного «Я», чувство внутренней свободы и ответственности, сформированность критического мышления, умение моделировать желаемые жизненные ситуации, стремление к осмысленным действиям, выбор позиций, поступков, решений, способность к рефлексивному анализу, нацеленность к сотрудничеству, социальному проявлению воли.

В статье сделан акцент на этических проблемах и задачах, которые стоят перед человеком в современном мире.

Ключевые слова: психосоциальное развитие; личность; социализационные воздействия; культура; культуротворчество; идентификация; мораль; нравственная самоидентификация; ценности; смыслы

Постановка проблеми.

Важливою метою психосоціального розвитку індивіда є формування особистісних навичок саморегулювання й самоуправління, що передбачає вміння узгоджувати індивідуальний спосіб життя із соціальними вимогами й очікуваннями. Відомо, що стрімка динаміка соціальних змін ставить перед особистістю потребу формування внутрішнього світу в напрямку зміцнення культурних, моральних переконань, розвитку інтелектуальних, вольових та інших якостей. Найвищим досягненням людини у творенні моральних характеристик її внутрішнього буття у процесах самоздійснення й самопредставлення в світі культури й громадського життя є моральнісна самоідентифікація як прояв усвідомленого обов'язку та відповідальності особистості у площині соціального самовираження. Набуття моральнісних характеристик у процесах входження особистості у світ суспільного буття визначається як природнім потенціалом людини, так і готується та обумовлюється соціокультурним середовищем її існування.

Процес психосоціального розвитку людини, фокусуючись у методологічному проблемному полі, формулюється як єдність рівнів усвідом-

леного само- і світо- відношення особистості, де особистість є вираженою контекстами: 1) представник певної культури, соціуму (топологічний контекст) і 2) індивідуальність з унікальним набором якостей, властивостей (динамічний контекст). Дана диспозиція актуалізує проблему ідентичності, яка представляється у ракурсі розуміння особистості як нерозривної єдності двох аспектів – соціального та індивідуального, адже кожна людина є носієм і соціально-типових рис, і неповторно-унікальних. Розкриття власного потенціалу людини триває як процес набуття й вдосконалення особистісних характеристик, у результаті якого індивідуальність є сформованою цілісною єдністю неповторної біографічної ситуації, життєвого досвіду і засвоєної культурної спадщини.

Аналіз досліджень і публікацій.

Під впливом культури людина зазнає внутрішніх трансформацій, що є необхідною умовою творення її ідентичності [7, с. 21]. У постмодерністському ракурсі уся соціальність представляє собою практики конструювання ідентичності, соціальний простір є відкритим для радикальної рефлексивності особи. Ці ідеї знайшли своє втілення у концепціях Ж. Бодріяра, Ж.-Ф. Ліотара, З. Баумана. Ж.-Ф. Ліотар, наприклад, вка-

зуючи на особливості формування ідентичності у товариствах «зрілої» або «пізньої» сучасності, відзначав, що «Я» сучасної людини являє собою «рефлексивний проект», за який відповідальним є сам індивід: «Ми є тим, що самі з себе створюємо» [4, с. 112]. З. Бауман стверджує, що в сучасну епоху людська ідентичність перетворюється із «належності» у «завдання». Задача «самовизначеності» зводиться до відповідей на виклики життя: активного пристосування до сформованих соціальних типів і моделей поведінки, наслідування зразкам, підвищення культурного рівня, спробам не відступити від норми» [1, с. 181-182].

З 60-х років ХХ ст. у філософському дискурсі постає проблема «мозаїчного» суб'єкта та його самоідентифікації на рівні індивідуальності й соціального суб'єкта (Ж. Дерріда, М. Фуко та ін.), що в етичному аспекті виходить на рівень моральної ідентичності як співвіднесення особистості з нормами і законами моралі (Е. Макінтайр, Ч.Тейлор), онтологічних вимірів ідентифікації і самоідентифікації (П. Рікер), постмодерністські есе на тему моралі заглиблені у пошук можливостей її осмислення як «справді людської»: концепція комунікативної етики (К. Апель). Проблема пошуку людиною себе, передзнаходження свого місця у світі, виражена влучним висловом М. Мамардашвілі [6] («енергія зусилля над самим собою»), і по сьогодні потребує для кожного індивіда свого вирішення, змістового наповнення та сучасних смислових транскрипцій.

Мета дослідження.

У запропонованому дослідженні з'ясовуються питання сутності процесів самовизначення, самоідентифікації як реалізації внутрішньо-духовного потенціалу особистості у напрямку набуття характеристик моральної істоти, акцентується увага на етичних проблемах і задачах, які стоять перед людиною у сучасному світі. Концептуальні параметри теми методологічно актуалізуються у межах ціннісно-смислового й етико-культурологічного наукових підходів.

Виклад основного матеріалу.

Координати культурного, психологічного, соціального розвитку людини у сучасній соціогуманістариці визначаються концептуальними змістовими характеристиками понять: «культурні впливи», «психологічний розвиток», «особистість», «індивідуальність», «ідентичність», «культуротворчість», які актуалізують смислове поле конструкту психосоціальної тотожності у

вимірах набуття людиною характеристик моральної істоти, здатної ствердити себе у діалектичному просторі зв'язків екзистенційних, есенційних проявів індивідуального. Моральнісні виміри психосоціального розвитку особистості у часо-просторі буття мають фундаментальне розв'язання у: формуванні смисложиттєвих стратегій, культурі світовідношення, дотриманні етичних норм, розв'язанні внутрішніх психологічних суперечностей, культурі психічної діяльності, культурі ставлення до ситуацій життя, культурі стосунків між людьми тощо.

Непересічного значення для психосоціального розвитку людини, її свідомості, психічного потенціалу, особистісних якостей мають соціалізаційні впливи, виховна роль яких визначається націленістю до формування самоорганізаційних, самодисциплінарних важелів поведінки і працездатності людини задля самостійного орієнтування й ствердження у просторі соціальних взаємин. Сутність процесів психосоціального дорослішання людини певним чином переформатовується у специфіку передзнаходження її майбутніх життєвих координат, що допомагає особі віднайти спільний етос для всіх модусів втілення ідентифікації («філософія виховання» (А. Brent, А. Харріс), етична проблематика (Р. Берроу). Складовою процесу набуття психосоціальної тотожності є явище причетності індивіда соціокультурним конструктам, обираючи які для наслідування, людина стає на шлях моральнісної самоідентифікації, самопрезентації у сфері соціокультурного буття, причому вибір тих чи інших конструктів пояснюється ірраціональними чинниками і сягає глибин ментальнісних структур людської психіки. Моделюючи світ «Я», зазнаючи зовнішніх виховних впливів, завдяки внутрішній аналітичній роботі, відрефлексованому досвіду людина, більшою мірою, моделює і світ тих обставин та подій, перед фактом яких опиниться у своєму житті. Непересічна роль соціалізаційних впливів визначається контекстом проектування рівня майбутньої культури людини.

Слід зазначити, що ідентичність людини не виводиться безпосередньо із соціальних впливів, але є результатом рефлексії, осмислення, зусиль самосвідомості, зокрема смислові узагальнення створюють необхідний етико-нормативний базис для формування і розвитку моральної свідомості. Етичні цінності виступають нормативним каркасом смислоутворювальних ментальних і прагматичних дій людини. Смислове наванта-

ження моральних цінностей зазвичай ототожнюється з певним значенням для індивіда. Слід підкреслити, що смислові значення, якими керується людина, містять певне контекстне розуміння й оцінки будь-яких фактів, що наділяє процес смислотворення релятивістськими характеристиками. Втім, необхідність цілеспрямованого, розумного життя потребує обґрунтованості смислових ідей етичного спрямування, на кшталт «соціальної справедливості», «свободи», «відповідальності», «моральності» тощо. Прагнучи цих ідеалів, люди вибудовують свої відносини, поєднуючи індивідуальні, соціальні, приватні, загальнолюдські та ін. інтереси сумісного життя. Н. Луман, розмірковуючи над природою відтворення і продукування смислів, пояснює, що смисл є тим когнітивним інструментом, за допомогою якого сприймаюча система (людський мозок) здійснює смислоорієнтовну обробку отриманих даних, що, в свою чергу, уможливує визначення цілей і напрямків людських дій і контактів. Процес сприйняття, наголошує Н. Луман, обумовлений як соціо-культурними чинниками («збереження культурних смислів»), так і соціо-психологічними («селекція переживань і очікувань»). Дослідник підкреслює думку, що смисл конституюється і в психічних, і в соціальних системах в їх коеволюційній єдності, причому психічне не має онтологічних переваг перед соціальним. Смисл, стверджує Н. Луман, здатний самореферентно забезпечувати власну репродукцію, обираючи для цього різні операційні форми-комунікати (свідомість, спілкування) [5, с. 144].

У психосоціальному контексті фіксується вираження безпосереднього відношення людини у творенні нових смислів в процесі життєактивності (психологічні й соціологічні концепції ідентифікації, вчинковий підхід, етико-філософські рефлексії та ін.) Концептуальним є висновок, зроблений В. Табачковським: «Щоб знайти сенс свого буття, людині потрібно зробити вибір самореалізації, осягнути істину і цінність життя своїм мисленням, а результати цього осмислення втілити в активності (діяльності, поведінці, відносинах). Смислотвірний пошук і обґрунтування смислу свого існування виступають як форми, у межах яких відбувається особистісна ідентифікація особистості» [11, с. 40].

Людина є істотою, яка здатна до самоідентифікації за допомогою ціннісно-смислових стверджень як вихідних передумов організації суспільного і власного буття. Смисл як ідеаль-

но-метафоричне втілення поняття, культурний символ, концентровано репрезентує уявлення індивіда про своє життєве призначення, задає через систему символічних координат орієнтири життєвої і діяльній поведінкової тактики. Аксиологічні оцінки людини завжди навантажені смислом: «Поza «царством цінностей» не існувало б і «царства смислу» (Г. Ріккерт). Цінності виступають свого роду культурними формами фіксації й узагальнення смислів людського буття. Серед загально визнаних людських цінностей – життя, добро, благо, істина, краса, свобода, справедливість, потреба співіснування, «живої» комунікації та ін., які належать і до базових цінностей культури, утворених сукупною практикою людства. Ціннісні орієнтації особистості детермінують розвиток важливих якостей внутрішньо-духовної структури особистості, безпосередньо впливають на розвиток свідомості і вітальних поведінкових моделей особистості.

Процеси ціннісно-смислового здійснення особистості (самопізнання, самоототожнення, самоактуалізація, самоздійснення як послідовні етапи внутрішньо-духовного розвитку особистості) утворюють світоглядно-смислову основу ментальнісних формувань психологічного буття особи [8, с. 85]. Здатність людини до внутрішнього смислового розширення імпліцитно задається культурою, долучаючись до якої, людина виявляється здатною «відкривати» себе, світ, здійснювати якісні психодуховні трансформації.

Смислове підґрунтя власного буття людині необхідно створити, в цьому полягає життєстверджуюча місія смислу. Статус смислу сьогодні, на противагу радикальним запереченням його відсутності в соціальному житті (Ж. Дерріда пропонував термін «смысл» замінити дефініцією «мислення, що позбавлене свідомості», «Кожному своє божевілля», додає Ф. Гваттарі), набуває новітніх когнітивних, евристичних, діяльнісних тощо характеристик. Такими смислами виступають: толерантність як загальноцивілізаційна універсалія, яка покликана замінити явища конфронтацій, конфліктів унаслідок утвердження в людській свідомості базових принципів взаємовизнання, солідарності, взаємодопомоги. Толерантність сьогодні розуміється як ціннісний критерій міжлюдських, кроскультурних, полілогових відносин, у виявленні поваги до ідентичності Іншого. До нових смислових актуалітетів приєднується поняття людської гідності, концептуальний ракурс якого зосереджений в етико-правових і гуманітарних

площинах. «Гідність» особи є ознакою її самоцінності і самоповаги, достойної, шляхетної поведінки. Як поняття «високої моралі», у смисловому аспекті «гідність» виступає відповіддю на «ціннісні виклики» часу. Формування засад психосоціального буття окреслене вимірами свободи, поза якою творення суб'єктивного світу людини, сповненого смислами, неможливе, адже без ціннісних смислоутворювальних компонентів людина не здатна діяти як особистість. Ноуменальність смислу «свободи» віддзеркалює «саме людський вимір буття», свобода створює особистість як розумну, відповідальну, незалежну істоту. За І. Кантом, поняття свободи тотожне поняттю особистості. Свобода є умовою існування ціннісного виміру як такого, потреба у свободі виражає найхарактерніші риси свідомості людини. Мислителю належить вислів «*Sapere aude*» («май сміливість жити своїм власним розумом»). Найсуттєвішим є те, що свобода є моральністю у її «позитивній дійсності», тобто для конкретної людини діяльнісною метою свободи є подолання власного егоїзму на позиційних засадах самовдосконалення, а також самообмеження, самоконтролю, саморегуляції.

Принципово важливо наголосити, що в ціннісно-смиловій свідомості сучасної людини переважають інтереси суб'єктивно-прагматичного характеру, а процес смислоутворення супроводжується пошуком, конструюванням і реконструкцією смислообразів, адекватних доби постсучасності.

Моральнісний вимір психосоціальної тотожності індивіда передбачає сформованість світоглядних позицій, визначеність ціннісних орієнтацій, проявів особистісного начала, виражених через проблему вибору і свободи тощо. Моральнісність передусь розумності у причетності до способів діяльності, в яких проявляється доцільна життєактивність суб'єкта. Наявність моральної норми в житті конкретної людини означає ствердженість унікальності індивідуального буття, здатність протистояти явищам культурного свавілля, маніпулятивним впливам, норма виступає необхідною умовою забезпечення внутрішньо цілісного світу від проявів «фрагментації моральності» (Е. Макінтайр), дискретних втручань.

В будь-яких життєвих, міжособистісних, публічних обставинах індивід виявляє власні ціннісні позиції та переконання, стверджуючи себе саме як моральна особистість. В етичному відношенні наявність моральнісно спрямова-

ної свідомості є ознакою присутності в людині насправді людського. Драма екзистенції сучасного індивіда пов'язується з девальвацією моральних цінностей, що означає руйнування координаційних механізмів світосприйняття й світовідношення. Моральнісність як нормативна установка свідомості лежить в основі її функціонально-орієнтуючих властивостей. Соціальні зв'язки виробничого, політичного, комунікативного та іншого характеру обумовлені саме нормативною специфікою свого перебігу. Нормативність в соціальних стосунках набуває значення позитивних цінностей, водночас виконуючи функції орієнтаційної спрямованості в узмістовленні людської практики. Однією з таких нормативних рис є самообмеження, що в реаліях сучасного життя набуває значення цінності завдяки властивій стабілізуючій спрямованості. Ця ідея в концепції «морального мінімалізму» (мінімалізм як етичний принцип) Е. Геллнера представляється ідеєю модульності базової версії моральних принципів.

Відомо, що навіть за найрадикальніших змін, людська сутність залишається в певному смислі незмінною, хоча уточнюється, ускладнюється, диференціюється у своїх внутрішніх структурах. Метою таких психологічних трансформацій є утримання внутрішньої рівноваги психічної системи, наприклад, феномен психологічного захисту. З метою збереження рівноваги людина здатна навіть на радикальні спотворення реальності, всіляко зміцнюючи світ суб'єктивний (емоції, почуття, судження, оцінки, смисли тощо), оберігаючи його від руйнівних впливів ззовні. Людину іноді важко переконати навіть в очевидному, адже на противагу усім доводам, існує її власний живий досвід, міркування, які вкраплені в систему її власних ціннісних переконань, що мають для людини неабияку значимість. Очевидним є прийняття факту, що багатьом людям властивий характер уявного стереотипного мислення з елементами занурення у світ власної фантазії, що часто не має нічого спільного з реальною дійсністю. Подекуди, за цієї умови, виробляється тип аутистичного мислення, штучного конструкту, наслідком чого є «відключення» людини від реальної дійсності, адже образи її внутрішнього світу набагато «реальніші» за факти, вони – надреальність.

Внутрішньо-особистісний світ сучасної людини зазнає багатьох зовнішніх втручань

і знаходиться під дією суперечливих факторів суспільного життя (масові комунікативні впливи, нестабільне соціально-економічне середовище, екологічні, політичні катаклізми та ін.), їх провокаційний вплив на ментальні структури психіки, на думку психологів, є надзвичайно загрозливим явищем для функціонування стабільної, врівноваженої системи особистості, зокрема спостерігається явище кризи самоцінності людського «Я», що пов'язане, передусім, із порушенням ідентичності, а це, в свою чергу, серед можливих наслідків призводить до знецінення особистості, втрати індивідуальної своєрідності, моральності, духовності. За цих умов, як прояв психологічного захисту людини, поширеним стає феномен ірраціоналізації розумових процесів – зустрічний рух, який веде до утворення міфологем свідомості, що накладає відбиток на переконаннях, світогляді й поведінці. Цієї ж психологічної природи і феномен інфантильності, недорозвиненості психічних та психологічних реакцій, їхній неадекватності соціальним, культурним умовам передзнаходження особистості. Загрозливість поширення таких явищ в тому, що мова психіки, за допомогою якої корелюються всі види людської активності й поведінки, встановлюється гармонія між людиною, природою та культурою, зазнає руйнації, психіка людини втрачає свої регулятивні властивості, а свідомість людини сповнюється символічними нашаруваннями, які мають мало спільного з об'єктивною реальністю. Такі антиявища, як бездуховність, асоціальність, руйнують зміст особистості, і, таким чином, її заперечують. Культурний розвиток людини спрямований на формування соціальних та індивідуальних якостей людини у їх взаємодоповненні, наслідком чого є зміцнення морально-вольових якостей у внутрішньо-духовній структурі особистості.

Висновки.

За розвиток власного внутрішнього світу, його психодуховних констант людина несе відповідальність. Усвідомлення цієї відповідальності перед собою, соціумом, природою, трансформується в площину культуротворчої діяльності людини й проблему здійснення морального вибору. Універсальним змістом психосоціального ототожнення особистості є творення буттєвого простору свого життя, важливою характеристикою якого є свобода, межі якої мають здатність до розширення тією мірою, чим більшою мірою людина спрямована до пізнання себе й світу. Наявність сформованих психодуховних якостей для особистості означає збільшення ефективності процесів саморегуляції й самоактуалізації.

Чим активніше людина здатна долучитись до культури суспільства, тим результативніше вона зможе повернути акумульовану особистісним розвитком і досвідом культуру суспільству. Моральнісний вимір особистості в епоху постсучасності можливий на основі культури, моральнісної самоідентифікації, соціальних чеснот. Соціальна мораль є осередком сучасного «соціального капіталу»: моральні цінності здатні підтримувати «психічно здорову» комунікацію у соціумі, сприяють досягненню соціального консенсусу, порозуміння. Прихильність цим цінностям зумовлює вибір таких моделей «життєвого світу», в основі яких праксеологічні й фронезисні (практично мудрі) можливості людини.

Еволюційні процеси розвитку «людини розумної» потребують сьогодні від людини не лише розумних, але й соціально відповідальних, морально усвідомлених дій. П. І. Новгородцев зазначає: «Якщо справедливо, що кожна людська особистість має безумовно моральне значення, то метою і критерієм прогресу правильно вважати особистість як основу моральності, як образ і шлях здійснення абсолютного ідеалу» [9, с. 67].

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М.: Логос, 2002. – 390 с.
2. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодріяр. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.
3. Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу / О. Гьофе. – Київ: Альтерпрес, 2003. – 264 с.
4. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна / Ж.-Ф. Лиотар. – М.: Алетейя, 1998. – 430 с.
5. Луман Н. Социальные системы. Очерк общей теории / Н. Луман. – СПб: «Наука», 2007. – 643 с.
6. Мамардашвили М. Сознание и цивилизация / М. Мамардашвили. – Ленинград: Лениздат, 2014. – 384 с.
7. Морщакова О. С. Пошук ідентичності як методологічна проблема / О. С. Морщакова // Вітакультурний млин. – 2010. – Модуль 12. – С. 20-24.
8. Морщакова О. С. Цінність у психокультурному бутті людини як особистості / О. С. Морщакова // Психологія і суспільство. – 2013. – № 1. – С. 80-89.
9. Новгородцев П. И. Об общественном идеале / П. И. Новгородцев. – М.: «Пресса», 1991. – 639 с.

10. Пазенок В. С. Соціальна культура і соціальна творчість / В. С. Пазенок. – Київ: Знання, 1990. – 48 с.
11. Табачковський В. Г. Життєвий світ людини і пізнання: персоналістична інтерпретація / В. Г. Табачковський // Філософська думка. – 2006. – № 2. – С. 34-48.

REFERENCES

1. Bauman, Z. (2002). *Yndyvdualyzovannoe obshchestvo [Individualized society]*. Moscow: Lohos [in Russian].
2. Bodriar, Zh. (2004). *Symuliakry i symuliatsiia [Simulations and simulation]*. Kiev: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy» [in Ukrainian].
3. Hofe, O. (2003). *Rozum i pravo. Skladovi interkulturnoho pravovoho dyskursu [Reason and right. Components of intercultural legal discourse]*. Kiev.: Alterpress [in Ukrainian].
4. Lyotar, Zh.-F. (1998). *Sostoianye postmoderna [The state of postmodern]*. Moscow: Aleteey [in Russian].
5. Luman, N. (2007). *Sotsialnye sistemy. Ocherk obshchei teorii [Social systems. Essay on the general theory]*. Saint-Petersburg: «Nauka» [in Russian].
6. Mamardashvily, M. (2014). *Soznanie i tsivilizatsiia [Consciousness and civilization]*. Leningrad: Lenyzdat [in Russian].
7. Morshchakova, O.S. (2010). Poshuk identychnosti yak metodolohichna problema [Identity Search as a Methodological Problem]. *Vita-Cultural Mill*, 12, 20-24 [in Ukrainian].
8. Morshchakova, O.S. (2013). Tsinnist u psikhokulturnomu butti liudyny yak osobystosti [Value in the psycho-cultural being of a person as a person]. *Psykhohiia i suspilstvo*, 1, 80-89 [in Ukrainian].
9. Novhorodtsev, P.Y. (1991). *Ob obshchestvennom ydeale [About the public ideal]*. Moscow: «Pressa» [in Russian].
10. Pazenok, V.S. (1990). *Sotsialna kultura i sotsialna tvorchist [Social culture and social creativity]*. Kyiv: Knowledge [in Ukrainian].
11. Tabachkovskiy, V.H. (2006). Zhyttievyi svit liudyny i piznannia: personalistychna interpretatsiia [The vital world of man and knowledge: a personalistic interpretation]. *Filosofska dumka*, 2, 34-48 [in Ukrainian].

Морщакова Олена Степанівна

Кандидат філософських наук, доцент
Тернопільський національний економічний університет
46009, Тернопіль, вул. Львівська, 11

Morshchakova Elena

PhD, Associate Professor
Ternopil National Economical University
11, Lviv St., Ternopil, 46009, Ukraine

Email: lenat19@ukr.net

Цитування: Морщакова О. С. Моральнісні виміри психосоціальної totozhnosti osobystosti / О. С. Морщакова // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 9. – С. 111-117.

Citation: Morshchakova, O.S. (2018). Moralnisni vymiry psikhosotsialnoi totozhnosti osobystosti [Moral measurements of psychosocial identity of the person]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(9), 111-117.

Стаття надійшла / Article arrived: 13.08.2018

Схвалено до друку / Accepted: 18.09.2018